УДК 81.111'42

Марчишина Алла Анатоліївна
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Марчишина Алла Анатольевна
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры английского языка
Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко
Marchyshyna Alla
Candidate of Sciences in Philology, Associate Professor
Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohiienko University

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКА ҐЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, СТЕРЕОТИП, ТИПАЖ

ПОСТМОДЕРНИСТСКАЯ ГЕНДЕРНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ: ПОНЯТИЕ, СТЕРЕОТИП, ТИПАЖ

POSTMODERN GENDER IDENTITY: NOTION, STEREOTYPE, IMAGE TYPE

Анотація. *Розглянуто актуалізацію уявлення про ґендерну ідентичність в англомовних постмодерністських текстах наукового, публіцистичного й художнього дискурсу, представлену у вигляді понять, стереотипів і ґендерних типажів.*
Ключові слова: *ґендер, ґендерна ідентичність, текст, поняття, стереотип, типаж.*

Аннотация. *Рассмотрено актуализацию представления о гендерной идентичности в англоязычных постмодернистских текстах научного, публицистического и художественного дискурсов, представленную в виде понятий, стереотипов и гендерных типажей.*
Ключевые слова: *гендер, гендерная идентичность, текст, понятие, стереотип, типаж.*

Summary. *The paper considers gender identity actualization in English postmodern texts of scholarly, publicist and literary discourse which is manifested in corresponding notions, stereotypes and image types.*
Key words: *gender, gender identity, text, notion, stereotype, image type.*

Сучасне дослідження мовних фактів неможливе в межах вузько окресленої матриці окремої парадигми. Міждисциплінарність наукових досліджень зумовлена багатоаспектністю аналізованих об'єктів, до яких залучаємо ґендерну ідентичність (ҐІ). Різнобічність такого складного феномену має наслідком відображення уявлення про ҐІ у текстах різної стилістичної маркованості. Вважаємо, що уявлення про ҐІ в текстах англомовного постмодерністського наукового дискурсу ретранслюється через омовлення понять, у публіцистичному уявленні відтворюються через стереотипи, у художньому набувають вираження як ґендерні типажі.

Наукові тексти розраховані на вузьке коло фахівців, обізнаних у певній проблематиці, для яких, зокрема, терміни є звичними мовними одиницями, що не потребують додаткових пояснень [3, с. 379]. Таким чином, науковий текст ми трактуємо як компонент інституціонального дискурсу, який за допомогою мовних засобів забезпечує інтеракцію в царині наукового буття соціокультурної спільноти. Це комунікативне явище, у якому лінгвальний вимір поєднується з екстралінгвальним та лінгвокогнітивним вимірами [5]. Англомовний постмодерністський науковий текст є похідним від загального поняття наукового тексту, що втілює парадигму постмодерністської філософії в тлумаченні онтологічних засад, емпіричних даних та їх вираження лінгвальними одиницями.

Гендерна ідентичність, втілена у науковому тексті, є культурно, соціально й лінгвально сконструйованим феноменом, наслідком поєднання усталених образів із синхронічно змінними канонами

стилю, жанру тощо. Науковий текст як резервуар, контейнер інформації відрізняється від інших форм представлення знань та інших вербальних об'єктів способом викладення, який називають формально-логічним (колективним) [7, с. 11] і який значною мірою окреслює вибір системи мовних засобів. Поділ індивідів за двійковою системою координат, в основу розрізнення якої покладена біологічна стать, є домінуючим у науковому тексті, що спостерігаємо у прикладі: *We attempt to fill this gap in the literature by comparing data from in-depth interviews with* ***married*** *and* ***cohabiting man*** *and* ***women*** *with colorectal cancer to explore their accounts of support (both from* ***partner/spouse*** *to cancer patient and vice versa)* [10, p. 1170]. Автор наукової статті, проводячи соціологічне дослідження серед хворих, розрізняє серед них чоловіків і жінок (*man and women*). Вплив сучасних реалій відчувається у тому, що статус офіційно і цивільно одружених (***married*** *and* ***cohabiting***) прирівнюється, так само врівноважується роль члена подружжя і партнера у цивільному шлюбі (***partner/spouse***).

Одним із наслідків впливу постмодернізму на суспільну рецепцію статево-гендерної кореляції стало порушення її бінарності й поширення уявлення про її конструйованість: «смисли, структуру і логіку, які приписують біологічним даним, або які очікують від біологічних показників, задано культурою» [2, с. 27]. Оскільки наука і культура є «віддзеркаленням життя певної країни, системною основою його змісту» [6, с. 9], можна припустити, що поява у наукових текстах термінів на позначення новітніх понять відображає їхню об'єктивацію у дослідницькому мейнстримі: *The polyamorous* ***pansexual****, the monogamously married* ***bisexual****, and the ex-****gay*** *struggling with* ***sexuality*** *can all be read as having* ***borderland sexualities*** *within a* ***shifting binary system****. Yet each of these people would inderstand their* ***identities*** *in completely different ways, and not necessarily feel as though they shared any commonalities with one another. The strength of the borderland construction is its ability to bridge disparate* ***identities*** *and allow commonalities of experience in sexuality, race, ethnicity and class to come to light* [9, с. 70]. Тут науковець ставить під сумнів непорушність бінарної системи, називаючи її «змінною» (*shifting binary system*). У результаті її «зсувів» з'являються такі «порубіжні сексуальності» (*borderland sexualities*), як пансексуали, бісексуали, геї (*pansexual, bisexual, gay*). Ці вияви сексуальності, разом із расовими, етнічними й класовими ознаками (*race, ethnicity and class*), цементують порубіжну конструкцію (*borderland construction*) ідентичностей (*identities*) і втілюють наукове розуміння поняття ґендерної ідентичності в розмаїтті її соціокультурної репрезентації.

Під англомовним постмодерністським публіцистичним текстом (АППТ) розуміємо фрагмент мисленнєво-мовленнєвої діяльності [4], що відображає актуальний стан суспільної свідомості й віддзеркалює чинну динаміку її розвитку, слугує комунікативним середовищем формування, функціонування чи трансформації ґендерних стереотипів. АППТ, з одного боку, відображає стереотипи масової свідомості, з іншого — формує нові чи трансформує вже існуючі, нав'язуючи індивіду певні смаки, життєві пріоритети, моделі поведінки, у тому числі мовленнєвої. До таких стереотипів належать, зокрема, і ґендерні.

Сутність *ґендерного стереотипу* як соціально-психологічного феномену, що формується й виявляється в національно-культурному контексті [8], охоплює певний набір спільних рис індивіда, які реалізуються повторюваністю у його повсякденній діяльності. До того ж система цінностей кожного конкретного суспільства схвалює ті аспекти особистості, які є затребуваними у соціальній взаємодії, й пригнічує ті особистісні характеристики, що перебувають на маргінесі суспільних очікувань. Диференціація поведінки людини залежно від статі, що звично ототожнюється медійниками як ґендерні відмінності, часто представлена у культурі як онтологічна опозиція, що лише набирає об'єктивного вияву у соціальній поведінці [1, с. 159]. Тому соціально-культурна маркованість чоловіків і жінок в публіцистичному тексті слугує відтворенням маскулінного/фемінного стиреотипу в англомовній лінгвокультурі. Ґендерні параметри соціальної діяльності й, відповідно, значущості позначаються на тому, як суспільство вшановує своїх видатних представників. Видання *«The National Student»* повідомляє про встановлення першої скульптури жінки на Вестмінстерській площі як про неординарну подію:

The ***sculpture will be the first of a woman****, and* ***the first created by a woman****, to stand in the famous Westminster square.*

Fawcett was a ***suffragist*** *who led the drive for* ***women's votes*** *from 1866, when she was 19, through peaceful but tireless campaigning.*

Her efforts are considered instrumental in leading to the creation of the Representation of the People Act 1918, which first gave some ***women the vote*** *in the UK* («The National Student», 20.09.2017).

На думку автора, сенсаційною є стать (*woman*) увіковічненої у скульптурі громадської діячки — суфражистки (*suffragist*), яка виборювала для жінок виборче право, так само як і стать скульптора-жінки (*the first created by a woman*), чия робота встановлена на центральному майдані британської столиці. Описана подія є свідченням руйнації чоловічого домінування як у пантеоні національних достойників, так і серед сучасних митців.

Світоглядні орієнтири постмодерного суспільства задають параметри і накладають межі інтерпретації особистісного самовизначення в англомовних постмодерністських художніх текстах. Ґендерна ідентичність омовлюється як *ґендерний типаж* — узагальнений образ персонажа постмодерністського художнього тексту, чия ґендерна ідентичність сконструйована відповідним набором мовних засобів, що відображають авторське уявлення про фемінний/

маскулінний/квір зовнішній вигляд, риси характеру, моделі поведінки й інші атрибути. До прикладу, фемінна ґендерна ідентичність у постмодерністських художніх текстах втілюється у таких фемінних ґендерних типажах: «жінка», «мати», «дружина», «домогосподарка», «фахівчиня», «дівчин(к)ка», «донька», «наречена», «коханка». «Жінка» — це узагальнюючий типаж, представників якого суспільство ідентифікує як носіїв фемінної ґендерної іденичності та які самоідентифікуються як жінки і який позначається лексемою-дескриптором *woman* ('adult female human'). Зовнішній вигляд «жінки» відтворюється за допомогою мовних засобів, які містять відповідні ідентифікувальні смисли. Такими є одиниці-репрезентанти її традиційно жіночої фігури: *Her **hourglass figure** shimmied away with the distinct **ticktock of her shoes*** [11]. Фігура, схожа на пісочний годинник (*hourglass figure*) — виключно жіноча ознака, так само, як і цокання підборів (*ticktock of her shoes*). «Жінка» є упізнаваною завдяки ґендерно маркованими елементами *одягу*. Ключовим вважаємо сукню (*dress*), яка є настільки невід'ємним складником ідентичності жінки, що іноді метонімічно вживається замість відповідної номінації: *The girls were still jumping rope somewhere, under the watchful gaze of the **gray dress** and the whistle* [11] — за іграми дівчаток у дворі пильно слідкувала представниця старшого покоління родини, ґендерно-ідентифікувальною ознакою якої слугувала сіра сукня (*the gray dress*).

Дескрипторами ідентичності є лексеми, що позначають стереотипні фемінні *риси характеру*, серед яких найбільш поширеним вважають допитливість: *Matilda thinks quickly. .. but she'll have to accept, if only out of curiosity. Curiosity killed the cat. 'Thank you, that would be lovely'* [12, с. 68]. Героїня, отримавши від чоловіка запрошення на вечерю, гарячково розмірковує, чи доцільно його прийняти. Навіть після усвідомлення нею певного ризику піти на побачення, як у справжньої жінки, у ній все ж перемагає допитливість (*curiosity*).

Фемінна ґендерна ідентичність формується як засаднича біологічна даність, поєднана із пожиттєвим процесом ґендерної соціалізації через виконання усталених сценаріїв дій у стандартних ситуаціях, тобто — відповідних *соціальних ролей*. Так, наприклад, К. Фу прогнозує, якою буде її героїня, коли стане дорослою: *Already the seed of the **woman** she would become was visible, the **woman** who would crush multivitamins to a powder with the back of a chef's knife, who would believe eating disorders were things that happened to young girls; grown women could not be too thin* [11]. Отож, метафоричний образ жінки (*the seed of the woman she would become*) доповнюється відповідними суто жіночими уміннями й хитрощами. Вона кмітлива, бо вміло додає покришені кухонним ножем мультивітаміни у їжу своїм домочадцям (*crush multivitamins to a powder with the back of a chef's knife*), обізнана із проблемами травлення у дівчаток (*eating disorders were things that happened to young girls*), не надто струнка (*grown women could not be too thin*). При цьому остання ознака набувається з часом, тобто жінкою потрібно стати (*grown women*).

Отже, відображення постмодерністського уявлення про ҐІ залежить від стилістичної маркованості тексту, в якому відповідними мовними засобами втілюються наукові поняття, стереотипи масової свідомості чи створюються ґендерні типажу образів персонажів.

Література

1. Билиця У. Я. Гендерна релевантність компаративний фразеологічних номінацій людини в англомовній картині світу / У. Я. Билиця // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. — 2015. — № 2 (30). — Мовознавство. — С. 158–167.

2. Гендер для медій / [Маєрчик М., Малес Л., Марценюк Т. та ін.]: за ред. М. Маєрчик. — [2-ге вид.]. — К.: Критика, 2014. — 220 с.

3. Іващишин О. Фреймові структури в англомовному науково-технічному тексті / О. Іващишин // Дискурс іноземномовної комунікації (колективна монографія). — Львів: Вид-во Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. — С. 374–381.

4. Кожемякин Е. А. Массовая коммуникация и медиадискурс: к методологии исследования / Е. А. Кожемякин // Научные ведомости Белгородского государственного университета. — 2010. — No 2 (73). — Вып. 11. — С. 13–21.

5. Лук'янова Т. Об'єктивація гендерних стереотипів англомовними атрибутивними сполученнями, що позначають природні характеристики людини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/2431/1/209–212.pdf

6. Ніколенко В. В. Гастрономічні детермінанти суспільного життя: соціологічний вимір: дис. ... доктора соціологічних наук: 22.00.01 «Теорія та історія соціології» / Вадим Вікторович Ніколенко. — Дніпропетровськ, 2015. — 441 с.

7. Пумпянский А. Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. — М.: Наука, 1965. — 303 с.

8. Семашко Т. Ф. Мовна стерео типізація: стратегії виявлення та реалізації етнічних стереотипів у художньому тексті / Т. Ф. Семашко // Мовні і концептуальні картини світу. — 2014. — Вип. 50 (2). — С. 349–358.

9. Callis A. S. Bisexual, pansexual, queer: Non-binary identities and the sexual borderlands / April Scarlette Callis // Sexualities. — Vol. 17 (1/2). — 2014. — P. 63–80.

10. Emslie C. 'Getting through' not 'going under': A qualitative study of gender and spousal support after diagnosis with colorectal cancer / C. Emslie et al. // Social Science & Medicine. — 2009. — Vol. 68. — P. 1169–1175.

11. Fu K. For Today I Am a Boy / Kim Fu. — Електронний ресурс. — Режим доступу: http://kimfu.ca/books/for-today-i-am-a-boy/.

12. Oakley A. Matilda's Mistake / Ann Oakley. — L.: Flamingo, 1991. — 167 p.